

O'ZBEKISTONDA TURIZMNING IJTIMOIIY-IQTISODIY SALOHIYATINI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI

Axmadjanova Muxtasarxon Anvar qizi

Namangan Davlat Universiteti 4-kurs talabasi

Maqolada: *O'zbekistonning turizm salohiyatini rivojlantirish va undan samarali foydalanishning bugungi holati tahliliga bag'ishlangan. Turizm sohasining mamlakatimiz yalpi ichki mahsulotiga qo'shayotgan hissasi va uni rivojlantirishning boshqa ko'rsatkichlari tahlil qilindi. Pandemiya davrining turizm sohasiga ta'siri uning salbiy oqibatlarini va turizm salohiyatidan samarali foydalanish bo'yicha xulosa va tavsiyalar berilgan.*

Kalit so'zlar: *turizm, turizm salohiyati, inqiroz, pandemiya, koronavirus, xavfsizlik, raqamlashtirish, iqtisodiy o'sish, iqtisodiy rivojlanish*

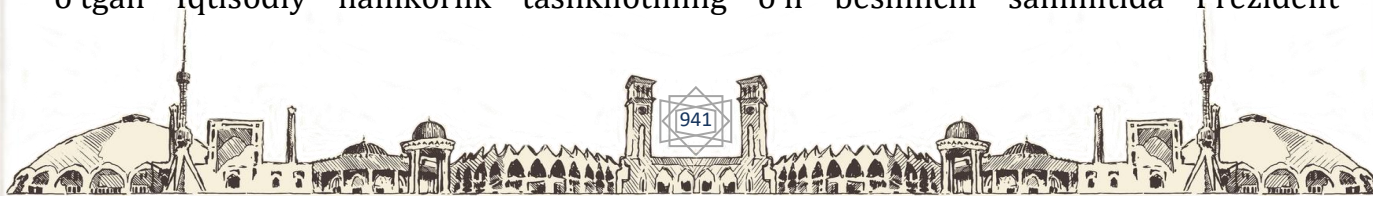
KIRISH

Turizm salohiyatini rivojlantirish va undan samarali foydalanish muammolarini unga innovatsion yondashuvlarni qo'llash nuqtai nazaridan o'rganish har qanday davlatda va turli davrlarda, ayniqsa inqiroz davrida dolzarb masala hisoblanadi. Mamlakatimiz ham bundan mustasno emas, ayniqsa, barqaror rivojlanish sharoitida turizm sohasi, ma'lumki, dunyoda eng faol rivojlanayotgan va tubdan o'zgarib borayotgan soha hisoblanadi. Shunga ko'ra, turizm salohiyatidan foydalanish iqtisodiyotdagi inqiroz hodisalari sharoitida unga yangicha yondashuvlarni qo'llash bilan ham samarali bo'lishi mumkin.

Pandemiyadan oldingi davrda global iqtisodiyot uchun turizm sohasi eng katta daromadli tarmoqlardan biri bo'lib hisoblanar edi. Turizmning yuqori sur'atlarda rivojlanishi yigirmanchi asr fenomeni deb atalgan bo'lsa, XXI asrda turizm mintaqaviy, milliy va jahon miqyosidagi iqtisodiy taraqqiyotga salmoqli hissa qo'shmoqda, eksportdan daromad keltirmoqda va infratuzilmani rivojlantirishga xizmat qilmoqda.

Shu bilan birga, turizm sektori iqtisodiyotning inqirozga moyil segmentlaridan biri bo'lib, bu COVID-19 koronavirus pandemiyasi paydo bo'lishi bilan tasdiqlangan. Turli inqiroz hodisalarining jahon va mahalliy amaliyoti shuni ko'rsatadiki, har qanday inqirozning ta'siri mutanosib ravishda mamlakatlar iqtisodiyotining barcha tarmoqlarida seziladi, ammo turizmda emas, balki pandemiya paydo bo'lishi bilan uning salbiy ta'siri. turizm sohasiga eng jiddiy zarba berdi. 2020 yil yakunlarini sarhisob qilar ekan, BMT Jahon sayyohlik tashkiloti (UNWTO) jahon turizmi 30 yil orqaga, 1990 yil darajasiga qaytganligini tan oldi [1].

Koronavirus pandemiyasidan keyin turizm industriyasi va turistik almashinuvni tiklash O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M. Mirziyoyev muhim yo'nalishlardan biri sifatida belgilab berdi [2]. 2021-yil 28-noyabr kuni Ashxobod shahrida bo'lib o'tgan Iqtisodiy hamkorlik tashkilotining o'n beshinchi sammitida Prezident

tomonidan Pandemiya davrida keyingi davrda xavfsiz turizmni rivojlantirish bo'yicha Mintaqaviy dasturni ishlab chiqish va qabul qilish taklifi ilgari surildi. (2022 yil, Buxoro shahrida). Dasturda ziyorat turizmi va boshqa turistik mahsulotlarni rivojlantirish, havo transporti geografiasini kengaytirish, turizm infratuzilmasini yaxshilashga alohida e'tibor qaratiladi [2].

Albatta, cheklovlar bosqichma-bosqich olib tashlanganidan keyin turizm sanoati tiklana boshlaydi. Shu sababli, pandemiya davridan keyin ham, uning rivojlanishi va turizm salohiyatini rag'batlantirish uchun qanday vositalar mavjudligini tushunish muhimdir. Bu turizm va uning sayyohlik salohiyatini yanada rivojlantirish uchun pandemiya oqibatlarini boshqarishga tizimli yondashuvni ishlab chiqish uchun zarur. Turistik oqimlarni boshqarish va fuqarolarning xavfsiz faoliyatini rag'batlantirish uchun sanoat ishtirokchilari uchun qanday vositalar mavjudligini tushunish muhimdir. Shu munosabat bilan, pandemiya natijasida turizm sohasini yanada rivojlantirish va muammolarga samarali javob berish qobiliyati ustuvor vazifa bo'lib, ularni hal etish yangicha yondashuvlarni talab qiladi.

ADABIYOT MANBALARINI TAHLILI

Adabiyot manbalar va mualliflarning pozitsiyalarini tahlil qilish inqiroz ta'sirining turizm sanoatiga ta'siri va uning salohiyatiga oid turli nuqtai nazarlarni sintez qilish imkonini beradi. Turizm bilan bog'liq iqtisodiy faoliyat inqiroz sharoitlariga ta'sirchan faoliyat turi bo'lib, bu davrda turistik mahsulotlar va xizmatlarga bo'lgan talab kamayadi, ammo butunlay yo'qolmaydi [3] (Keller, 2013). Pandemiya davridagi turizm sohasining umumiy holati bo'yicha I.V. Loguntsova [4] (Loguntsova, 2020), "turizm biznesida bunday jiddiy inqiroz Ikkinchi Jahon urushidan beri kuzatilmagan" deb fikr yuritadi. M.N Zabaeva esa Turizm ko'plab mamlakatlar uchun inqirozdan chiqish va iqtisodiy o'sishni yanada oshirishning "nuqtalaridan" biridir deb hisoblaydi (Zabaeva, 2011) [5], Demak turizm "o'sish sur'atlaridan (o'sish bosqichida) iqtisodiy o'sish sur'atlaridan sezilarli darajada oshib ketishi va turizm ishlab chiqarishining pasayish sur'atining (inqiroz bosqichida) sezilarli darajada pasayishi kuzatiladi. Iqtisodiyotning pasayish darajasi. Demak, turizm ishlab chiqarishining inqirozga qarshi modellarini o'z vaqtida joriy etish iqtisodiy o'sish sharoitida hududlarning qo'lga kiritgan raqobatbardosh o'rinlarini saqlab qolishga, turizmning mintaqaviy iqtisodiyotiga ijobiy ta'siri kuchayishiga yordam beradi.

Rossiya Federatsiyasi olimlari M.F.Mizintseva, T.V.Gerbinalarning va Chugrin M.A. [6] (Mizintseva va boshq., 2020) misli ko'rilmagan va tez rivojlanayotgan inqirozni hisobga olgan holda, hozirda COVID-19 ning xalqaro turizmga ta'sirini baholash juda qiyin. Uning ta'sirini baholashni ehtiyotkorlik bilan talqin qilish kerak, chunki hozirgi inqirozni SARS epidemiyasi bilan ham, 2008-2009 yillarda sodir bo'lgan iqtisodiy inqiroz bilan ham taqqoslab bo'lmaydi.

O'zbekistonda turizm salohiyatini shakllantirish va rivojlantirishning ilmiy-amaliy jihatlari ko'plab mualliflar tomonidan ko'rib chiqiladi. Biroq, turli xil inqirozlar ta'sirida rivojlanishining asosi sifatida ular, ayniqsa, mintaqalarda yaxshi

o'rganilmagan. Ochilova X.F. [7] (Ochilova, Zhaloliddinova, Nurmatova, 2021), "har bir keyingi inqiroz turizm sohasida yangi xizmat turlarini rivojlantirish uchun imkoniyatlar yaratadi. Masalan, 2008 yildagi moliyaviy inqirozdan keyin turpaketlar sotuvi keskin kamaydi, biroq Airbnb, BlaBlaCar kabi xizmatlar rivojlana boshladi, bu esa iste'molchilarga sayohat qilish va iqtisodiy jihatdan o'z turlarini yaratish imkonini berdi".

Koronavirus pandemiyasi turizm industriyasi uchun katalizator bo'lib, nafaqat uning ayrim turlarining keyingi rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatishi va sekinlashtirishi, balki yangilarini tashkil etishi, iste'molchi tushunchalari va sayohat odatlarining o'zgarishiga olib kelishi mumkin. Bunday to'xtab turish davri ichki turizmni rivojlantirish uchun imkoniyatlar yaratadi. Bugungi kunda O'zbekiston uchun turizmning yangi turlari, jumladan, ziyorat, ekologik, ma'rifiy, etnografik, gastronomik, sport, sog'lomlashtirish, qishloq, ishbilarmonlik va boshqalar muvaffaqiyatli rivojlanmoqda.

Respublika fuqarolarining faol dam olishini tashkil etish maqsadida, masalan, yurak xastalıkları, shu jumladan, kasallanish darajasini pasaytirishga qaratilgan "Piyoda yurish yo'nalishi" (shaharda piyoda sayr qilish, sog'lomlashtirish yo'lakchasi, trekking va piyoda sayr) loyihasi amalga oshirilmoqda. Xorijiy davlatlar fuqarolariga ko'rsatilayotgan tibbiy xizmat turlarini tizimlashtirish va kengaytirish doirasida "O'zbekiston - umid va shifo diyori" ("O'zbekiston - umid va shifo diyori") tibbiy turizmni rivojlantirish dasturi amalga oshirilmoqda. .

Bizning fikrimizcha, hozirgi sharoitda turizm sohasida turistik ehtiyojni sifat va miqdoriy jihatdan qondira oladigan turli xil yangi yondashuvlarni shakllantirmasdan va amalga oshirmasdan turib, yirik shaharlar va qishloq joylarda turizm salohiyatini to'liq ro'yobga chiqarish mumkin emas. turistlar va ularga xizmat ko'rsatuvchi tadbirkorlik subyektlari uchun belgilangan karantin asosida.

Tadqiqot maqsadi - COVID-19 pandemiyasining salbiy oqibatlarini yoritishga e'tibor qaratgan holda, O'zbekistonning turizm salohiyatini rivojlantirish va undan samarali foydalanishning hozirgi holatini tahlil qilish. Pandemiya bilan bog'liq cheklovlar turizm industriyasi rivojiga vaqtincha to'sqinlik qiluvchi omil, uning salohiyatidan foydalanish uchun mavjud sharoitlarni baholash va samarali rivojlanishning keyingi yo'nalishlarini tanlash imkonini beruvchi majburiy tanaffus sifatida ham ko'rib chiqilishi mumkin. Maqolada taqdim etilgan tadqiqot bosqichlarida biz ilgari, bugungi kunda turizm sohasi va turizm salohiyatini rivojlantirish jarayonlarini qamrab olgan davrni hisobga olgan holda ma'lumotlarni o'rganish va umumlashtirishning ilmiy usullariga e'tibor qaratdik. va kelajakda amalga oshiriladi. Ulardan foydalanish pandemiya munosabati bilan respublika turizm sanoatida ro'y berayotgan o'zgarishlar va ta'sirlarni hisobga olgan holda mavjud va yuzaga kelayotgan qarama-qarshiliklarni hal etishning yangi yo'nalishlarini aniqlash va taklif qilish imkonini beradi.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

1. O'zbekiston turizm sanoati: pandemiyagacha bo'lgan rivojlanish va hozirgi holat. Respublikada turizm iqtisodiyotning asosiy tarmoqlaridan biri sifatida e'tirof etilib, pandemiyaga qadar keyingi yillarda milliy iqtisodiyotning "o'sish nuqtalaridan" biriga aylandi. Jahon sayyohlik tashkilotining statistik ma'lumotlariga ko'ra, 2019 yil yakunlariga ko'ra, O'zbekiston turizm sanoati eng tez rivojlanayotgan davlatlar beshligidan joy oldi [8].

Boy tarixiy meros zamonaviy arxitektura va yuqori texnologiyali taraqqiyot bilan uyg'unlikda yashayotgan mamlakatning sayyohlik salohiyati juda katta. O'zbekiston turizm sohasining sayyohlik yo'nalishi sifatidagi afzalligi tabiiy va madaniy meros, tarixiy va antropogen boyliklar, 7,4 ming madaniy meros ob'ekti bilan bog'liq. Shundan 209 tasi YuNESKOning Butunjahon merosi ro'yxatiga kiritilgan ob'yektlardir (to'rtta muzey shaharlari ("Xiva shahridagi Ichan qal'a", "Buxoro shahrining tarixiy markazi", "Shaharning tarixiy markazi"). Shahrizabz" va "Samarqand shahri")) . Mamlakatimizda 8 ta qo'riqxon, 2 ta tabiiy va 1 ta milliy bog', 6 ta tabiiy yodgorlik, 11 ta qo'riqxon, 50 dan ortiq suvni muhofaza qilish zonalari mavjud bo'lib, ular diqqatga sazovor sayyohlik maskanlari hisoblanadi. Shuningdek, 350 ga yaqin madaniy-ko'ngilochar ob'yektlar (muzeylar, teatrlar, madaniyat va istirohat bog'lari) hamda boshqa ko'plab turizm ob'yektlari mavjud. Turli mamlakatlardan kelgan sayyohlar O'zbekistonga kelganlarida ularning barchasini ko'rishlari kerak.

Mamlakatimizda turizm industriyasining ahamiyati va uning salohiyati quyidagi statistik ma'lumotlar tahlili natijalari bilan tasdiqlanadi. O'zbekiston yalpi ichki mahsulotida turizm sohasi mutlaq ko'rinishda 1210,8 milliard so'mdan (2008 yil) 14102,6 milliard so'mga (2019 yil) oshdi (1-rasm). Shu bilan birga, faqat 2019-yilda mazkur tarmoqning respublika yalpi ichki mahsulotiga qo'shgan hissasi 2,7 foizni tashkil etdi.

2017-2019 yillarda turizm sohasini rivojlantirish (pandemiyadan oldingi uch yillik davr) uning asosiy ko'rsatkichlari bo'yicha ijobiy o'sish tendentsiyasini ko'rsatadi. Shunday qilib, ushbu soha xizmatlari eksporti 546,9 million AQSh dollaridan (2017 yil) 1313 million AQSh dollariga (2019 yil) yoki 2,4 baravarga oshdi (jadval). O'zbekistonga kelayotgan xorijlik sayyohlar soni ham ortganini quyidagi raqamlar ham tasdiqlaydi. Agar 2017-yilda bunday sayyohlar soni 2,7 million kishini tashkil etgan bo'lsa, 2019-yil oxiriga kelib ularning soni 6,7 million kishiga yetdi. Biroq, koronavirus paydo bo'lishi bilan O'zbekistonga tashrif buyurishni xohlovchilar soni keskin kamaydi, bu 2019 yilga nisbatan deyarli 78 foizga kam.

2017-2019 yillarga mo'ljallangan mehmonxonalar va shunga o'xshash turistik joylashtirish ob'ektlari soni 1,5 barabarga, ulardagi xonalar soni esa 1,4 barabarga oshdi. Respublikada turoperatorlar soni 561 tadan 1482 taga ko'paydi.

Bugungi kunda respublikada qabul qilingan strategik va dasturiy boshqaruv hujjatlarida butun iqtisodiyotni va uning tarmoqlarini, jumladan, turizmni rivojlantirish belgilab berilgan. 2017-2021-yillarda O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasida [9] turizm sohasini jadal

rivojlantirish, uning iqtisodiyotdagi roli va hissasini oshirish, turizm xizmatlarini diversifikatsiya qilish va sifatini oshirish, turizm sohasini kengaytirish bo'yicha chora-tadbirlar belgilangan. turizm infratuzilmasi.

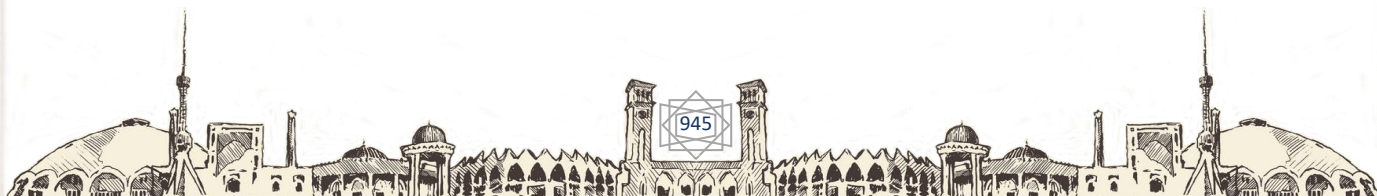
2019–2025-yillarda O'zbekiston Respublikasida turizm sohasini rivojlantirish konsepsiyasi (keyingi o'rinlarda Konsepsiya deb yuritiladi) [10] davlatning raqobatbardosh turizm industriyasini yanada rivojlantirish bo'yicha qarashlari va asosiy ustuvor yo'nalishlarini jamlagan. Konsepsiyani amalga oshirishdan maqsad turizmni milliy iqtisodiyotning strategik sektoriga aylantirish hamda uni diversifikatsiya qilish va turizm xizmatlari sifatini oshirish, turizm infratuzilmasini, shu jumladan xorijiy investitsiyalarni jalb etish hamda samarali reklama-marketing ishlarini olib borish orqali ko'zlangan maqsadlarga erishishdan iborat.

2021-2025-yillarda zarur infratuzilmani rivojlantirish va respublika sayyohlik salohiyatini jahon bozorlarida muvaffaqiyatli targ'ib qilish orqali mamlakatimiz yalpi ichki mahsulotidagi turizm ulushini 5 foizga yetkazish, shuningdek, 9 milliondan ortiq sayyohni jalb etish maqsadi qo'yildi. 2025 yil oxiriga qadar, shu jumladan uzoq xorijdan 2 mln.

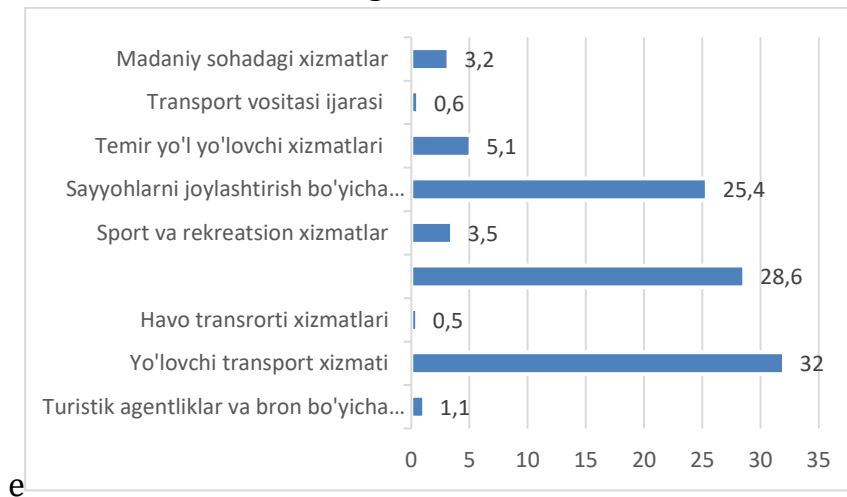
Jadval

O'zbekistonda turizm industriyasini rivojlantirish bo'yicha erishilgan va maqsadli ko'rsatkichlar dinamikasi

Ko'rsatkich	Haqiqiy ko'rsatkichlar				Maqsadli ko'rsatkichlar		
	2017 r.	2018 r.	2019 r.	2020 r.	2021 r.	2023 r.	2025 r.
Turistik xizmatlar eksporti, mln	546,9	1041,0	1313,0	370,0	1399,1	1739,4	2232,8
O'zbekistonga kelgan xorijiy sayyohlar soni, ming kishi	2690,0	5346,8	6748,0	1504,1	6743,3	7865,4	9089,3
Mahalliy sayyohlar soni, mingta sayohat	10560	14000	15640	18000	18806	21867	25010
Turoperatorlar soni, birliklari	561	983	1482	1158	1262	1458	1676
Mehmonxonalar va shunga o'xshash joylashtirish vositalari soni, birliklari	816	914	1188	1226	2394	2715	2994
Turar joy binolaridagi xonalar soni, ming birlik	18,6	20,2	26,1	29,2	48,7	55,2	60,9

Respublikada yangi ish o'rinlarini yaratishda turizmning o'rni katta. 2019-yilda turizm sohasida katta hajmdagi ish o'rinlari yaratildi, ularda 230,5 ming kishi faqat yuridik shaxs shaklida tashkil etilgan tashkilotlarda ishladi. Sayyohlik agentliklari va turistlar uchun boshqa sayohatlarni bron qilish xizmatlari 3192 kishini ish bilan ta'minladi. 1-rasmda turizm sohasida ko'rsatiladigan xizmatlar turlari bo'yicha tashkilotlardagi xodimlar tarkibi ko'rsatilgan.

2-rasm. Turizm sohasida ko'rsatilayotgan xizmatlar turlari bo'yicha tashkilotlarda (yuridik shaxslarda) xodimlar tarkibi, o'rtacha 2019-2021 yillarda, %

Biroq 2020-yildan boshlab mehmonxonalar, restoranlar, turoperatorlar va turistlarga xizmat ko'rsatish bilan shug'ullanuvchi boshqa tashkilotlar faoliyatini noma'lum muddatga to'xtatdi. Pandemiya davrida iqtisodiy faollik keskin pasayganligi sababli, mehnatni ko'p talab qiladigan turizm sanoati ishchilari ish vaqtining katta qisqarishiga, potensial ish o'rinlarining yo'qolishiga va ishga borishda yomonlashib borayotgan muammolarga duch kelishmoqda.

2020-2021 yillarda turizm sohasini reanimatsiya qilish va uni rivojlantirish chora-tadbirlari. Pandemiya keltirib chiqargan inqiroz oqibatlariga qarshi kurashish maqsadida respublikamizning butun iqtisodiyotini tiklash bo'yicha kompleks chora-tadbirlar, shuningdek, turizm sohasini bevosita qo'llab-quvvatlashga qaratilgan maxsus chora-tadbirlar ko'rildi. Aholining ish o'rinlari va daromad manbalari saqlanib qolishiga olib kelgan sayyohlik biznesini ham qo'llab-quvvatlamoda. Bu sayyohlik sanoati, ayniqsa, kichik biznes va xususiy tadbirkorlik uchun muhim ahamiyatga ega. O'zbekiston Respublikasi Turizm va sport vazirligi ma'lumotlariga ko'ra, 2021-yilning o'tgan to'qqiz oyida turizm biznesini qo'llab-quvvatlash uchun davlat byudjetidan 6,5 milliard so'm ajratilgan [11].

Koronavirus ta'sirini yumshatish maqsadida turizm sohasiga qator imtiyoz va preferensiyalar berildi, jumladan: turoperatorlar, turagentlar va joylashtirish vositalari uchun belgilangan daromad solig'i stavkalarini 50 foizga kamaytirish; turoperatorlar, turagentlar va joylashtirish vositalarining yuridik shaxslari yer solig'i va mol-mulk solig'ini to'lashdan ozod qilish; ijtimoiy soliq 1% chegirmali stavkada belgilanadi;

turoperatorlar, turagentlar, shuningdek joylashtirish vositalari uchun to'lovni hisoblash va to'lash to'xtatildi; turistik tashkilotlarning turar joy binolarini qurish uchun tijorat banklaridan ilgari berilgan kreditlar bo'yicha foizli xarajatlarini, shuningdek mehmonxonalarni modernizatsiya qilish uchun rekonstruksiya qilish, rekonstruksiya qilish va moddiy-texnika bazasini mustahkamlash xarajatlarini qisman qoplash. 2020-yil 1-iyundan 2021-yil 31-dekabrgacha joylashtirish xizmatlari (mehmonxona xizmatlari) qiymatining 10 foizi miqdorida turar joy ob'ektlariga subsidiyalar beriladi [12]. Umuman olganda, 1 ming 750 turizm subyektiga mol-mulk solig'i, yer va ijtimoiy soliqlar bo'yicha qariyb 60 milliard so'mlik imtiyozlar berildi.

Amalga oshirilgan chora-tadbirlarning samarasi allaqachon o'z samarasini ko'rsatdi. Shunday qilib, 2020-2021 yillarda respublikada turizm sohasi. xorijlik va mahalliy sayyohlarni jalb etishni ta'minlab, mavqeini yana oshira boshladi. O'zbekiston Respublikasi Turizm va sport vazirligi ma'lumotlariga ko'ra, 2021-yilning 9 oyi davomida mamlakatimizga 1,2 million xorijiy sayyoh tashrif buyurgan, turizm xizmatlari eksporti esa 273 million dollarni tashkil etgan [13].

Bugungi kunda turistik va mehmonxona xizmatlarini sotish hajmi oshib bormoqda, ularning assortimenti va sifati ortib bormoqda, bunda sayyohlar xavfsizligi asosiy o'rin tutadi. Respublikada qo'shimcha 105 ta yangi mehmonxona, 1001 ta oilaviy mehmon uyi, 90 ta turistik korxonalar ishga tushirildi. Biroq, 2020 yilda koronavirus tufayli 294 turoperator ishsiz qoldi [13].

Mutaxassislar ta'kidlashicha, mehmonxonalar va boshqa turar joylar turistlarni pandemiyaga ko'chirishda duch keladigan sharoitlardan kelib chiqib, ularning ishlab chiqarish qobiliyati oshadi, innovatsiyalar, avtomatlashtirish va kontaktsiz texnologiyalarga talab ortadi. Masalan, HotelTechReport ma'lumotlariga ko'ra, koronavirus mehmondo'stlik sanoatidagi raqamli transformatsiyani 10-15 yilga tezlashtiradi [14]. Masalan, elektron ro'yxatdan o'tish va xonaga kontaktsiz kirish sayyohlarga mehmonxona xodimlari bilan keraksiz aloqalardan va kalitlar bilan aloqa qilishdan qochish imkonini beradi, ya'ni xavfsizlik darajasi va xizmat ko'rsatish tezligi ortadi.

Ichki turizmni barqaror rivojlantirishga e'tibor qaratish. Bugungi kunda koronavirus keltirib chiqargan mavjud sharoitlar milliy turizm industriyasiga aholini o'z mamlakati salohiyati bilan tanishtirish imkonini bermoqda. O'zbekistonda aholi bu imkoniyatdan juda faol foydalanmoqda. Bu quyidagi raqamlar bilan ko'rsatilgan. Agar 2019-yilda 2017-yilga nisbatan ichki sayohatlar soni 5080 taga oshgan bo'lsa, faqat pandemiya davrida birgina 2020-yilda 2360 ta shunday ichki turistik sayohatlar amalga oshirilgan.

Davlat turoperatorlar va turagentlarga mahalliy sayyohlar uchun O'zbekiston bo'ylab turlar tashkil etish uchun havo va temir yo'l chiptalari uchun 15 foiz, uy-joy uchun 10 foiz miqdorida subsidiyalar berish orqali ichki turizmni rivojlantirishni rag'batlantirmoqda. Buning uchun davlat byudjetidan qariyb 5 milliard so'm mablag' ajratildi.

Hozirgi pandemiya sharoitida butun respublika yoki uning hududlaridan biriga taalluqli bo'lgan ichki turizmga e'tiborning o'zgarishi yangi takliflar, yo'nalishlar, jumladan, kompleks va mualliflik gastrollarini ishlab chiqish bilan hamroh bo'lmoqda. "O'zbekiston buylab sayohat qil!" ichki turizmni rivojlantirish dasturini amalga oshirish doirasida respublika hududlarida turistik zonalar va tog'-turistik klasterlarni tashkil etish ichki turizmni rivojlantirishda alohida o'rin tutadi. [o'n besh]. Ularni respublikaning muayyan hududi hududida joylashtirishning asosiligi va iqtisodiy maqsadga muvofiqligiga, muhandislik kommunikatsiyalari bilan ta'minlashga, ularni moliyalashtirish va soliq solish manbalarini belgilagan holda turizm obyektlarini qurish loyihalarini amalga oshirishga alohida e'tibor qaratilmoqda. investorlarga berilgan imtiyozlar. Fikrimizcha, bugungi kunda aholi o'rtasida turizmni rivojlantirishga olib keluvchi "Turistik shaharcha", "Turistik mahalla" va "Turistik shaharcha" maqomiga ega bo'lgan aholi punktlari reestrini kengaytirish vazifasi dolzarflik cho'qqisida turibdi. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 13-avgustdagi PF-5781-son qaroriga muvofiq, "turist" maqomiga ega bo'lgan hududlar ustuvor tartibda davlat dasturlari amalga oshiriladi. Bunday davlat dasturlari doirasida ularning infratuzilmasini yaxshilash ishlari olib borilmoqda [16]. Agar mahalliy aholi tomonidan kamida 20 ta mehmon uyi tashkil qilinsa va turistlarga oziq-ovqat va turar joydan tashqari kamida beshta xizmat ko'rsatilsa (masalan, hunarmandchilik ustaxonalari, otxonalar) respublikaning qishloqlari va mahallalari turist maqomiga ega bo'lishi mumkin. yoki tuya minish).

Bunday mehmon uylarini rivojlantirish uchun mehmon uylarini sertifikatlashtirishning soddalashtirilgan tartibi belgilangan va ularni ochish uchun tijorat banklariga imtiyozli kreditlar ajratish tavsiya etilgan. 2020-yil aprel oyida Xalqaro Yoshlar Xostellari Federatsiyasi va Xalqaro bronlash tarmog'i bilan yosh turistlar oqimini ko'paytirish bo'yicha hamkorlikni yo'lga qo'ygan O'zbekiston Mehmon uylari va yotoqxonalari egalari uyushmasi tashkil etildi [17] (Abriev, 2020).

Albatta, tegishli shart-sharoit va infratuzilma mavjud bo'lgan joyda turizm xizmatlarini ichki turizm bilan "import o'rnini bosish" mumkin. Ko'p narsa turistik xizmatlarni taklif qilish tomonining javoblari kabi omillarga bog'liq; narx va xizmat ko'rsatish sifati nisbati; pandemiya natijalari bo'yicha aholi daromadlari dinamikasi; iste'molchilarning o'zlarining milliy ichki turistik yo'nalishlarga o'tishga tayyorligi. Ushbu ishlanmalarining eng so'nggisi, shuningdek, nisbatan byudjetga mos keladigan dam olish variantlariga talabning ortishi bilan birga keladi.

Pandemiya bilan bog'liq turistlar uchun yangi atributlar. Turizmدا kovid sindromiga duch kelgan dunyo davlatlari uning barcha oqibatlarini his qilishdi, chunki bu soha endi avvalgidek bo'lmaydi. Shu bilan birga, pandemiya cheklovlar bosqichma-bosqich bekor qilingandan so'ng turizm industriyasi faoliyati va uning salohiyatini rivojlantirish shartlarini belgilovchi muhim tarkibiy o'zgarishlar uchun o'ziga xos turtki bo'ldi.

O'zbekiston turizmida pandemiya tufayli joriy qilingan yangi atributlar bugundan paydo bo'ldi. Bunday zarur yangiliklar qatorida sayyohlar xavfsizligini ta'minlash ham gigiyena va tozalikning yangi standartlarini joriy etishni, shaxsiy ehtiyojlarga moslashtirilgan sayohat sug'urtasiga, emlash sertifikatlariga talabni oshirishni nazarda tutadi.

O'zbekistonda sayyohlarning xavfsiz sayohatiga katta e'tibor qaratilmoqda. Fransiyaning Insurly [18] portalida e'lon qilingan 2020 yil uchun turistlar xavfsizligi reytingida O'zbekiston dunyoning 180 ta davlati orasida 46-o'rinni, MDH davlatlari orasida esa 1-o'rinni egalladi. Bunday reytingni tuzish tizimi tabiiy ofatlar ehtimoli, sog'liqni saqlash darajasi, jinoyatchilik, jumladan, terrorizm bilan bog'liq vaziyat va transport xavfini o'z ichiga oladi.

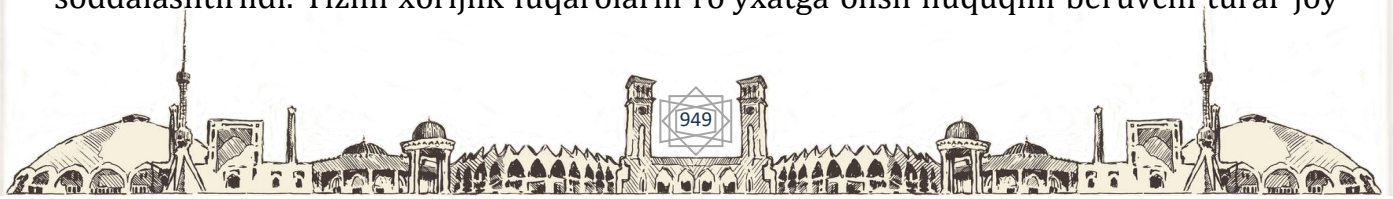
Ushbu va shunga o'xshash xavfsizlik reytinglari xorijiy fuqarolar - potentsial turistlar tomonidan jiddiy qabul qilinadi, bu tabiiy ravishda ichki turizmni hisobga olmaganda, kirish turizm oqimiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi.

Respublikada sayyohlar uchun jahon andozalari asosidagi yangi sanitariya-epidemiologiya xavfsizligi tizimi amaliyotga joriy etilmoqda. Bu "O'zbekiston. Xavfsiz sayohatlar kafolatlanadi", unga ko'ra, respublikada turizm ob'ektlari va ular bilan bog'liq infratuzilmani, turistik xizmatlarni yangi sanitariya-gigiyena talablari asosida sertifikatlash barcha davlat chegarasi bo'limlari, moddiy madaniy meros obyektlari, muzeylar, teatrlar va boshqalar uchun majburiy bo'ladi.

Pandemiya sharoitida yangi texnologiyalarni chuqur o'zlashtirish hisobiga turizm sohasini to'liq raqamli qayta tiklash amalga oshirildi. Bugungi kunda sayyohga Internet orqali taassurot almashishgacha hamrohlik qilish imkoniyati mavjud. Aksariyat sayohatchilar sayohat qilish joylarini tanlashda sayohatlarini rejalashtirish va bron qilish uchun ko'pincha onlayn platformalarga tayanadilar. Yangi sharoitlarga moslashishda muhim rol ni veb-saytda foydalanuvchi yo'lini yaratish va tahlil qilish, raqamli reklamani ishga tushirish va agregator saytlarida xizmatlarni joylashtirish muhim rol o'ynaydi.

Jahon amaliyotida an'anaviy xizmatlarni onlayn formatga (onlayn turlar, ko'rgazmalar va master-klasslar) almashtirish uchun keng qo'llaniladi. Ijtimoiy tarmoqlar va sayohat bloglaridan foydalanishning o'sishi tendentsiyani kuchaytirdi. Bu maqsadni tanlashda institutsional va an'anaviy aloqa kanallarining ta'sirini kamaytirdi. Bu, shuningdek, kamroq ma'lum bo'lgan yo'nalishlar uchun iste'molchilar orasida kuchli turistik brend va imidj yaratish uchun tejamkor imkoniyatdir. Yaratilgan "Ipak yo'li loyihasi" maxsus platformasi Ipak yo'li mamlakatlari sayyohlik salohiyatini hamda istiqbolli mintaqaviy turizm mahsulotlari va yo'nalishlarini targ'ib qiladi.

O'zbekistonga kelayotgan xorijlik sayyohlarga qulaylik yaratish maqsadida viza va ro'yxatdan o'tish tartiblari tubdan soddalashtirildi. Xorijiy fuqarolarni mamlakatimiz hududida vaqtinchalik ro'yxatga olish tartibi to'liq E-mehmon elektron formatiga o'tkazildi va chet el fuqarolarini vaqtinchalik propiska qilish tartibi soddalashtirildi. Tizim xorijlik fuqarolarni ro'yxatga olish huquqini beruvchi turar joy

muassasalari, tibbiyot muassasalari, sayyohlik kompaniyalari, mehmon uylarini taqdim etadi. Mamlakat bo'ylab mustaqil sayohatchilar buni Internet va mobil ilovalar orqali amalga oshirishlari mumkin.

80 ga yaqin davlat fuqarolari soddalashtirilgan tartibda elektron viza olish uchun murojaat qilishlari mumkin. Xorijiy fuqarolarning ayrim toifalari uchun beshta yangi turdagi vizalar joriy etildi: "Vatandosh", "Talaba", "Akademik", "Tibbiyot" va "Haj". O'zbekiston Respublikasi Turizm va sport vazirligi ma'lumotlariga ko'ra, 2019-yilda chet ellik sayyohlar sonining o'rtacha o'sishi 26 foizni tashkil etgan bo'lsa, vizasiz rejim joriy etilgan mamlakatlar o'rtasidagi o'sish sur'ati 58 foizga yetdi [19].].

O'zbekiston turizm sanoatida 5G va Wi-Fi ulanishlari muhim xizmatlarga aylanib bormoqda va ular mehmonxonalar tarmog'i va boshqa turistik xizmat ko'rsatuvchi provayderlar tomonidan amalda qo'llanilmoqda. Qayd etish joizki, turizm sohasini raqamlashtirish yetkazib beruvchilarning biznes modeli va mijozlar kutganlarini o'zgartirmoqda. Amaliyot shuni ko'rsatadiki, yangi o'yinchilarning paydo bo'lishi, masalan, turar joy (AirBnB, Homeaway), transport (BlablaCar, Uber), ovqatlanish (EatWith) va gid xizmatlari (ToursByLocals) sohasida turizm sohasida inqilob qildi.

Xulosa

1. Ko'pgina mamlakatlar turizm sanoati COVID-19 inqirozidan qayta-qayta zarbalarni boshdan kechirmasdan chiqolmaydi, degan fikrga keldi. Bu sanoat iqtisodiy tanazzul va inqirozlarga qarshi turish qobiliyati bilan mashhur. Buni dunyo mamlakatlari o'tishi kerak bo'lgan ko'plab epidemiyalar ko'rsatdi. Turizm butun davlatlar iqtisodiyotini tiklashda asosiy rollardan birini o'ynashi mumkin.

2. O'zbekiston ulkan turizm salohiyatiga ega. Boy tabiiy salohiyat, madaniy-tarixiy meros ob'ektlarining mavjudligi, mehmonxona va kurort biznesining rivojlanishi, turistik xavfsizlikning yuqori darajasi, barqaror siyosiy vaziyat va boshqalar uni yanada rivojlantirish uchun qulay omillardir.

3. Shu bilan birga, jozibador tabiiy va madaniy boyliklarning ko'pligiga qaramasdan, turizm salohiyatini tashkil etuvchi boshqa muhim parametrlarda kamchiliklar, jumladan, transport va turizm infratuzilmasidagi ayrim muammolar mavjud bo'lib, ularning yechimi tashriflar soniga bog'liq. turistlarning xarajatlari.

4. Mamlakatimizda tashkil etilgan turistik hududlar va klasterlarda infratuzilmani takomillashtirish, tartibga solish tartib-taomillarini ta'minlash ham bugungi kunda turizm salohiyatini yanada rivojlantirishning asosiy vazifalaridan biri hisoblanadi. Xalqaro turistlarni turizm klasterlariga jalb qilishni oshirish tashabbuslari quyidagilarni o'z ichiga olishi mumkin: aviatsiya sektori va arzon narxlardagi havo xizmatlarini takomillashtirish; klasterlarda tranzit to'xtash funksiyasi bilan markazlarni ishlab chiqish; viza rejimlarini uyg'unlashtirish; davlat-xususiy sheriklikni rivojlantirish va boshqalar.

5. O'zbekistonda turizm salohiyatini pandemiyagacha bo'lganidan ham samaraliroq rivojlantirish vazifasi mamlakat Barqaror rivojlanish maqsadlari bilan

uzviy bog'liqlik sharti bilan amalga oshirilishi mumkin. Bu yanada yashil, yanada inklyuziv va barqaror sayyohlik salohiyatiga ega turizm sanoatini yaratadi.

6. Hozirgi sharoitda O'zbekistonning turizm salohiyatini tashkil etuvchi obyektlarning ekologik barqarorligini ta'minlash dolzarb yo'nalish hisoblanadi. Turli xil turizm dasturlari va loyihalarini ishlab chiqish va amalga oshirish jarayonida tabiiy turistik ob'ektlarni muhofaza qilish uchun barqaror rivojlanishning tegishli chora-tadbirlari va amaliyoti joriy etilsa, buni ta'minlash mumkin.

7. Pandemiya sharoitida ichki turizmni rivojlantirishni faollashtirish respublika iqtisodiyotida hal qiluvchi ahamiyatga ega. O'zbekistonda dam olish kunlari mahalliy sayyohlar ko'p uchraydi. Bunday rezidentlar dam olish va ta'til kunlariga mamlakat ichida jo'nab ketishlari turizm industriyasidagi mavsumiy egri chiziqni tekislashda yordam beradi va shu bilan turizm ob'ektlari va ular bilan bog'liq kichik biznes sub'ektlari uchun yil bo'yi biznesni yaratadi. Shu munosabat bilan xorijiy mamlakatlarning ichki turizmni rivojlantirish amaliyotini va bunday sayohatlarni rag'batlantirish mexanizmlarini o'rganish va imkon bo'lsa, mahalliy aholini jalb qilish uchun ushbu tajribani milliy manfaatlariga moslashtirish zarur.

8. Raqamli va kommunikatsiya texnologiyalari turistik qiymat zanjiridagi eng foydali faoliyatning markazida. Shu bois turizm xizmatlarini ko'rsatish bo'yicha innovatsion yechimlarni ishlab chiqish va joriy etish, destinatsiyalar marketingi va targ'ibotini takomillashtirish, shuningdek, ta'lim vositalari va raqamli turizm kontentini rivojlantirishni qo'llab-quvvatlash zarur.

Turizmni raqamlashtirish tendentsiyasi, ayniqsa pandemiya sharoitida, bozorning barcha ishtirokchilarini asta-sekin onlayn sohaga yo'naltirishni o'z ichiga oladi. Shu munosabat bilan turizm sohasi rentabelligini oshirish uchun zarur shart-sharoitlarni yaratish zarur. An'anaviy va yangi turistik yo'nalishlar uchun raqamli mahsulotlarni ishlab chiqish va ilgari surish istiqbolli yo'nalish hisoblanadi.

ФЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ:

1. Туристические итоги 2020 года: путешествовать стали, как 30 лет назад. Кр.ru. [Электронный ресурс]. URL: <https://www.kp.ru/russia/novosti-turizma-v-rossii/kak-pandemiya-izmenila-puteshestviya> (дата обращения: 07.07.2022).
2. Выступление Президента Республики Узбекистан Ш.М. Мирзиёева на пятнадцатом саммите Организации экономического сотрудничества. 28 ноября 2021 г., г. Ашхабад
3. Келлер П. [Влияние мировых кризисов на туризм](#) // Вестник РМАТ. – 2013. – № 3. – с. 17-20.
4. Логунцова И.В. [Индустрия туризма в условиях пандемии коронавируса: вызовы и перспективы](#) // Государственное управление.

Электронный вестник. – 2020. – № 80. – с. 49-65. – doi: 10.24411/2070-1381-2020-10063.

5. Забаева М.Н. Эффективное использование регионального туристского потенциала: теория, методология и практика. / автореф. дис. ... д-ра эконом. наук. - Н. Новгород, 2011. – 23 с.

6. Мизинцева М.Ф. и др. Пандемия COVID-19. Биология и экономика. / Специальный выпуск: информационно-аналитический сборник. - М.: Издательство Перо, 2020. – 110 с.

7. Очилова Ф.М., Жалолитдинова Х., Нурматова С. Туризм в Узбекистане после COVID-19 // Научно-электронный журнал «Экономические и инновационные технологии». – 2021. – № 1. – с. 333-341.

8. Узбекистан вошел в список самых быстрорастущих стран по туризму. Gazeta.uz. [Электронный ресурс]. URL: <https://www.gazeta.uz/ru/2020/02/04/tourism> (дата обращения: 10.07.2022).

9. Указ Президента Республики Узбекистан «О Стратегии действий по дальнейшему развитию Республики Узбекистан» от 07.02.2017 г., N УП-4947

10. Указ Президента Республики Узбекистан «О дополнительных мерах по ускоренному развитию туризма в Республике Узбекистан» от 05.01.2019 г., N УП-5611

11. Развитие туризма в Узбекистане в 2021 г. Profi.travel. [Электронный ресурс]. URL: <https://profi.travel/news/53287/details> (дата обращения: 10.12.2021).

12. Указ Президента Республики Узбекистан «О неотложных мерах поддержки сферы туризма для снижения негативного воздействия коронавирусной пандемии» от 28.05.2020г., N УП – 6002

13. Узбекистан за девять месяцев этого года посетили более миллиона иностранных туристов. Eadaily.com. [Электронный ресурс]. URL: <https://eadaily.com/ru/news/2021/11/08/uzbekistan-za-devyat-mesyacev-etogo-goda-posetili-bolee-milliona-inostrannyh-turistov> (дата обращения: 05.07.2022).

14. Coronavirus: Survival of the Fittest for Hotels. Hoteltechreport.com. [Электронный ресурс]. URL: <https://hoteltechreport.com/news/coronavirus> (дата обращения: 12.08.2022).

15. Постановление Президента Республики Узбекистан «О мерах по обеспечению ускоренного развития внутреннего туризма» от 07.02.2018 г., N ПП – 3514

16. Указ Президента Республики Узбекистан «О мерах по дальнейшему развитию сферы туризма в Республике Узбекистан» от 13.08.2019 г., N УП-5781

17. Абриев З. Региональный туризм: выводы и возможности развития после коронавирусной пандемии // Финансово-правовые и инновационные аспекты инвестирования экономики региона: в сборнике материалов Международной научно-практической конференции. М., 2020. – с. 794.

18. Узбекистан возглавил рейтинг безопасности для туристов среди стран СНГ на 2020 год. Akchabar.kg. [Электронный ресурс]. URL: <https://www.akchabar.kg/kg/news/uzbekistan-vozglavil-rejting-bezopasnosti-dlya-turistov-sredi-stran-sng/> (дата обращения: 14.08.2022).

19. Узбекистан – туристическая страна. Turi-uzbekistana.ru. [Электронный ресурс]. URL: <https://turi-uzbekistana.ru/news/tirusticheskaya-strana-Uzbekistan> (дата обращения: 28.08.2022).

